

Landskap: SKÅNE Upptecknat av: William Richter
Härad: Albo Adress: _____
Socken: Fågeltofta Berättat av: Ola Persson, Bontofta
Uppteckningsår: 1928 Född år _____ i _____

Uppteckningen rör

Skulle bli många "gimmalam"	1
Gåtor	2 - 8
Vaggvisa	9
Stryka kalvblod på loftet och dörrposten	10
Gäta	11
Klädedräkten	12
Julen o julmaten	13
Vångagömmaren	14
Kreatursmedecin	15
"Bälaväggar" (lerväggar)	16
Ålderman och sexman	17
Kransagille (vid midsommartid)	18
Annanda - jul brukade drängarna gödsla för varandra	22

Acc.nr. 1927

Upptecknat av William Richter

Ola Persson

Juli 1928.

Bontofta.

1927.

Fågeltofta sn.

Albo hd. Skåne.

Då de förr skulle "åka in hö" skulle fruntimren göra rent på gården och taga in det sista höet, så skulle det bli många "gimmalamm" (Gummelamm). Det brukade alltid min farfar, Per Nilsson tala om.

Acc.nr.

1927

Upptecknat av William Richter

Ola Persson

Juli 1928.

Bontofta,

Fågeltofta sn.

Albo hd. Skåne.

Känner Ni mamsell Trettonpatta (pattar ==spenar),
som går på horntofflor med trilla på nosen och förkläde där bak?
(Suggan).

Min mor var "löen" (luden), och min far var löen, och när mor var
ute på en äng tappade hon mig, och där kom en man, som hittade
mig. Han skar huvudet av mig och drog själen ur mig?
(En gåsfjäder).

Det står en man invid en vägg med horngap och läderskäg?
(Tuppen).

Två "fläbba" och en rädda, som alla pågar vill känna?
(Börsen).

Acc.nr.

1927

Upptecknat av William Richter

Ola Persson

Juli 1928.

Bontofta,

Fågeltofta sn.

Albo hd. Skåne.

Gåtor.

1. Vad är det, som går runt och gör egg? (Slipstenen).

2. Jag vet ett litet ting, som mellan benen föres, och en jungfru
upp sin snövita särk och släpper en karl på sin snövita
kropp och tappar några droppar därav? (Järnet, som använ-
des vid åderlåtning).

3. Vad är ett? Vad är två? - Vad är tre? - Vad är fyra? - Vad
är fem? - Vad är sex? - Vad är sju? -

(Ett var hjulet på en skottkärra. Två, ögonen i en skalle.
Tre ben på en stock eller panna. Fyra hjul på en vagn.
Fem fingrar på en hand. Sex arbetsdagar i en vecka.
Sju stjärnor på himmelen den blå,
den kan varken du eller jag nå.)

1927

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

4. 4

Acc.nr.

Upptecknat av William Richter

Ola Persson

Juli 1928.

Bontofta,

Fågeltofta sn.

Albo hd. Skåne.

Vem är det som har så många sår som alla byns får ?

(Huggstocken).

Vad är det, som har lika många ögon som byns alla svin?

(Sållet, harpan).

Förr hade jag liv och levande var och kunde mig ~~levande~~
föda. Men nu är jag död och levande bär och går över
levande och döda?

(Båten).

Vad är det, som går till vattnet och lämnar buken hemma?

(Örngottet).

1927

3.5

Acc.nr.

Ola Persson

Bontofta,

Fågeltofta sn.

Albo hd. Skåne.

Upptecknat av William Richter

Juli 1928.

Gåtor.

1. Vad är det som solen aldrig kan skina på eller har skinit på?
(Skuggan).
2. Dingelidång, så hära lång - med läder-beslag och en trälås
vid varje ända? (Pölsa, korv).
3. Vitt äter svart och skiter gloanes (ngt. som glöder)?
(En bössa).
4. Lapp, lapp men inget sting? - (Kålhuvudet.)
5. Vad är det, som går och går och aldrig kommer till fars
bordända? (Stgudörren).

1927

6-6

Acc.nr.

Upptecknat av William Richter

Ola Persson

Juli 1928.

Bäntofta.

Fågeltofta sn.

Albo hd. Skåne.

Där kom en dräng med en lång "sladong" och en piga stod vid en bäck och tvättade sin svarta "podermascha". Så sa drängen: "Får jag inte sticka min "sladong" i din svarta "podermascha", så ska vi må bägge?"

(En dräng hade fångat en ål. Pigan stod vid bäcken och tvättade en gryta. Han ville lägga sin ål i hennes gryta, och så skulle de äta den gemensamt).

En herreman kom ridande och en jungfru gående. Han stack sitt röda in i hennes röda, och det sa smack, och hon sa "tack" och se'n red han vidare med stumpen?

(Mannen stoppade ett körsbär i hennes mun och hade då kvar skaftet i handen, då han red sin väg).

1927

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

7. 7

Acc.nr.

Upptecknat av William Richter

Ola Persson

Juli 1928.

Bontofta.

Fågeltofta sn.

Albo hd. Skåne.

Gåta: I en mölla finns fyra hörn, och i varje hörn står en säck
och på var säck ligger en katt, som har fyra ungar, och vart djur
har fyra tassar, och mitt i porten står mjölnaren, och han har två
ben. Hur många ben blir det tillsammans? (Två ben).

Äc.nr.

1927

Upptecknat av William Richter

Ola Persson

Juli 1928.

Bontofta.

Fågeltofta sn.

Albo hd. Skåne.

Vilket vill du helst ha? Det som står uppe på backen,
det som rinner nerom backen eller det som springer runtom backen?

(Det som stod på backen var en "skit", det som rann var "piss"
och det som sprang var en gris.)

1927

Acc.nr.

Upptecknat av William Richter

Ola Persson.

Juli 1928.

Bontofta.

Fågeltofta sn.

Albo hd. Skåne.

Vysseli, dysseli, kaga,
Katten han tog min kaga.
Hade jag inte va'tt kattens vän,
så hade jag inte fått kagan igen.

Ro, ro till fiskeskär!

Många fiskar få vi där.

En te'far, en te'mor, en te'syster, en te'bror.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Upptecknat av William Richter

Juli 1928.

1010

Acc.nr.

1927

Ola Persson.

Bontofta.

Fågeltofta sn.

Albo hd. Skåne.

I mitt hem brukade de alltid förr stryka kalvblod
i loftet och jag tror även på dörrposterna, och det var vid de
större högtiderna. Väggarna vitkalkades ävenledes vid högtider-
na. Golvet var av stampad lera, och på detta ströddes sand och
hackat enris

1927

// 11

Acc.nr.

Upptecknat av William Richter

Johan Johansson

Juli 1928.

Bontofta.

Fågeltofta sn.

Albo hd. Skåne.

Gåta: Den livlöse åt upp den ofödde, under jorden och under solen och högst upp i skogstopparna.?

(Det var en man, som var avdömd med livet, men han skulle bli fri, om han kunde säga en gåta, som inte domaren kunde lösa. Han gick ut i skogen och grubbade, då han fick se en sugga. Så tog han och rispade upp suggans buk, tog ut en gris, grävde upp en torva och så klättrade han upp i en hög trädkrona. Han lade så torvan på huvudet och åt upp grisen).

Acc.nr.

1927

Upptecknat av William Richter

Johan Johansson

Juli 1928.

Bontofta,

Fågeltofta sn.

Albo hd. SKÅNE.

Då de skulle till marknad, hade kvinnorna förr "skinneklockor". De voro av fårskinn med rött sammet nertill. De voro antingen röda eller svarta.

Vi karlar hade svarta "svansatröjor" och svarta vadmalsbyxor med "smäck" framtill.

Selarna (hängslena) voro av läder och gingo i kors både fram och bak.

Kragarna voro höga och bands med band i nacken. Skulle man vara riktigt fin, knöt man på sig en silkehalsduk.

Acc.nr.

1927

Upptecknat av William Richter

13

Johan Johansson

Juli 1928.

Bontofta,

Fågeltofta sn,

Albo hd. SKÅNE.

Över hela julen skulle det ligga framme på bordet en kaka
bröd av varje sort (grovt, hemmasiktat och fint). På bordändan skul-
le även ligga en ost och ett köttfat av trä fick ej heller saknas
på julbordet. Alla slags köttstycken skulle där ha sin plats, och
all julmaten skulle som sagt stå framme från julafton över annandagen.
Mat skulle sättas upp på loftet till "Geenisse", för man måste vara
god vän med honom för att få tur under kommande året.

Halm ströddes julafton på golvet, och där låg man. På vissa
ställen hade man "juladocka" och roade sig med.

Kreaturen skulle ha bättre och mera foder än eljest, men
man fick inte gå fastanes, då man skulle giva dem, för då blev det
otur eller olycka med kreaturen.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

1414

Acc.nr.

1927

Upptecknat av William Richter

Johan Johansson

Bontofta,

Juli 1928.

Fågeltofta sn.

Albo hd. Skåne.

Förr hade de åker om åker och var och en hade sin lilla del att bruka. Byn låg då ~~sm~~^{en}slad på ett ställe och därifrån utgick vångarna åt alla håll. I byn fanns en s.k. "vångagömmare". Denne hade två pågar med sig och kom med dem regelbundet varje morgon och kväll och tuta~~de~~^{de} i ett horn vid varje gård. Där släppte man ut sina kreatur och får, och dessa drevo vångagömmaren och pågarna ut på bete, för att på kvällen ånyo lämna dem tillbaka till ägarna. Han skulle även se efter, att inte kreatur från andra byar kommo in på vångarna. I så fall kördes de främmande kräken ~~in~~ i en särskild inhägnad, och därifrån fick ägaren utlösa dem och då vanligen böta med brännvin, som gubbarna sedan fästade upp.

Inhägnaden , där de främmande kreaturen stängdes in kallades "Namnshagen". Krogen var hos Anders Andersson, och där skulle byns gubbar och ägarna till kreaturen samlas för att bestämma böterna

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Acc.nr.

1927

Upptecknat av William Richter

Juli 1928.

11

Johan Johansson

Bontofta,

Fågeltofta sn.

Albo hd. Skåne.

För att få tur med kreaturen gav man förr snokarna mjölk i en skål. De kommo då fram massvis och drucko.

Då jag släppte ut kreaturen, brukade jag taga av jorden i den första mullvadshögen och giva korna var sin näve för att de inte skulle "hala".

Då en ko kalvat, gav min mor henne en skiva bröd, som doppats i brännvin.

1927

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Upptecknat Av William Richter

16
16

Acc.nr.

Johan Johansson

Bontofta,

Fågeltofta sn.

Albo hd. Skåne.

Juli 1928.

Förr hade de mycket "bålaväggar". Var det lerväggar, så hade man borrat i stakar lodrätt i plankor som fastsatts vågrätt. Halm (bås) virades om stakarna och så fingo pigorna "klina". Drängarna körde hem lera i en bunke, och så fingo hästarna "trä lerältan". Var leran för fet slogs grus i, tills den blev lagom. En påg red hästarna, och drängarna stoda med träskovlor och skottade leret så fort och hällde vatten på. Dagen efter bure de så in det färdiga leret till pigorna. Dessa ställde sig en på var sida om väggen, tog litet lera i handen och slungade mot väggen. Så klintes alltsammans över och slutligen togo de en brädbit och jämnade till väggen. "Kliningen" upprepades varje år frampå vårsidan. Så hade de efteråt åtminstone på somliga ställen "klinegille", men det vet jag inte, hur de gingo till, eller vad de fingo för mat o.d.

1927

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

1717

Acc.nr.

Johan Johansson

Bontofta,

Fågeltofta sn.

Albo hd. Skåne.

Upptecknat av William Richter

Juli 1928.

Förr hade de både ålderman och sexman. Den senare skulle gå med fjärdingsmannen, då denne skulle "taga" någon i byn för någon slags förseelse.

Åldermannen skulle ha byahornet om hand. Då han ville sammankalla gubbarna eller karlarna i byn för överläggning, gemensamma arbeten ss. snöskottning eller plogning, uppläggning av gården o.d. blåste han bara i hornet, och så samlades de hos honom. Ursprungligen valdes han på två eller tre år vid vårsidan någon gång - dagen kommer jag inte ihåg, men jag tror det var omkring den 1. maj - men sedan beslöts, att sysslan skulle gå omkring i nummer^{or}dning bland självägarna. 1. maj samlades mannarna till Valborgsgille", och det hölls på krogen. Den som var "nybörjare" skulle bjuda på ett stop brännvin. Sedan skulle de gå omkring gårderna och lägga upp alla, som voro gemensamma för byn. Men de hade i regel supit alltför mycket, så jag tror de rev^e ner mer än de lade upp. Brännvinet var huvudsak vid dessa gillen, men de hade även någon mat.

1927

181.8

Acc.nr.

Upptecknat av William Richter

Johan Johansson

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Juli 1928.

Bontofta.

Tågelftofta sn.

Albo hd. Skåne.

Då jag var 17 - 18-år var jag med på ett kransagille.

Det var i Ludaröd. och vid midsommartiden. Från gillesgården
redo alla drängarna och pigorna kördes av deras husbänder.

Främst redo två förriiddare och efter dem spelemannen. Förriiddar-
na skulle, då de ridit ett stycke från gården råda tillbaka och
säga adjö och sedan spränga förbi stassen igen och rida i förvåg.

I skogen vid Sjöhuset i Eljaröd lade pigorna kransar omkring
karlarnas mössor, var och en om den hon tyckte bäst om, och så
dansade vi litet i skogen. Kransarna voro av naturliga blommor
men vem som förfärdigat dem kommer jag inte ihåg. Då vi dansat en
stund, redo vi tillbaka till gillesgården på samma sätt som vid

1927

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

1919

ditfärden. Förridarna sprängde i karriär fram till gillesgården och meddelade, att gästerna kommo och sedan tillbaka igen till spetsen av det långa tåget. På gillesgården fingo vi torrmat, smör, bröd och ost, kött och ägg samt brännvin. Ute på logen dansade vi sen hela natten tills långt ut på morgonen.

1927

20.

Aec.nr.

Upptecknat av William Richter

Johan Johansson

Bontofta.

Juni 1928.

Fågeltofta sn.

Albo hd. Skåne.

Goenisse: Goenisse fanns på rika ställen och bodde på loftet, där kvinnorna julafton skulle sätta upp mat.

På ett ställe hade de haft Goenisse många år. Där brukade en kvinna "gå igen", som de kallade "Potta Långhaga". Så slog de gräs en gång, och drängen tyckte det var roligt att driva gäck med gengångerskan, varför han frågade henne, om hon inte ville smaka hans mat. Hon drog sig emellertid tillbaka, och drängen blev rädd, att han på natten skulle hämnas. Han var god vän med Goenisse, och då denne brukade ligga ute på häsen, lade sig drängen där också. Just som han skulle lägga sig, märkte han, hur det var någon, som hoppade upp på häsen. Han begrep nog vad det var, men låtsade om intet, och tänkte att hans gode vän skulle skydda honom. Goenisse märkte också rätt vad det var, att något rörde sig på häsen och tittade över kanten. Då passade den sluge drängen på och puttade till honom, så att han föll ner på Potta Långhaga, för det varb hon, som kommit för att hämnas på drängen.

En vild strid uppstod mellan de två och slutligen ramlade båda tvåner i en brunn. Drängen passade då på att lägga ett hjul över brunns-hålet och sätta en stältapp i hjulbössan, och sen var han fri från gengångerskan, för stålet band henne liksom allt trolltyg.

Drängen var visserligen god vän med Goenisse, men han blev förargad på honom, för att de aldrig fingo utträskat. Goenisse drog undan för undan från andra ställen till gården. Drängen tyckte, att han skulle bota honom och ge honom riktigt. Han ställde sig på lur, där han visste, att Goenisse skulle komma. Rätt vad det var hörde han något, och det måste ju vara Nisse. Han "drejade" till honom med sin yxa mitt i huvudet. Goenisse aktade det emellertid inte mycket utan sade: "Attan mil och attan travar ru. Det har regnat hela natten, men nu börjar de stora dropparna komma".- Drängen hade satt sin gaffel i säden där han slutat, och han sökte förgäves efter den, då han skulle fortsätta att tröska. Han fortsatte den dagen och ännu en dag och först på tredje dagen fann han gaffeln. Goenisse hade dragit hem så mycken säd, som han lagt ovanpå gaffeln, eftersom han inte kunde flytta den, då den ju var av stål, och däröver hade han ingen makt.

1927

22

Acc.nr.

Johan Johansson

Bontofta,

Fågeltofta sn.

Albo hdl Skåne.

Upptecknat av William Richter

Juli 1928.

22

Annanda-jul brukade drängarna springa och "gödsla" för varandra, så det gällde att komma upp i tid, så att inte någon eller några granndrängar hann finna på något fuffens. Man måste gömma undan trögreparna o.d. så att ingen obehörig fick tag i dem, för annars kunde det hända, att de gömde dem undan någonstans, kanske rentav grävde ner dem i gödselstan.

Hackelsen hade man i en stor ho, gröpningen lades i och vatten slogs på. Då var trögreparna bra att ha till att röra omkring med.